

УДК 636.082.2:001

АКАДЕМІК М. В. ЗУБЕЦЬ – ТАЛАНОВИТИЙ УЧЕНИЙ, ОРГАНІЗАТОР, ПОЛІТИЧНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

М. В. ГЛАДІЙ

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)

Висвітлено основні віхи життєвого і творчого шляху доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка НААН М. В. Зубця. Узагальнено основоположні складники його наукової спадщини, зокрема розробки з теорії породотворення у скотарстві, методології оцінки племінної цінності сільськогосподарських тварин та збереження їхнього генофонду тощо. Охарактеризованого вченого як талановитого організатора і новатора дослідної справи у тваринництві та навчально-освітнього процесу. Особливу увагу приділено аналізу його внеску в становлення головної наукової установи з проблем розведення і селекції тварин в Україні – Інституту розведення і генетики тварин.

Ключові слова: скотарство, порода сільськогосподарських тварин, селекція, племінна справа, генофонд

**ACADEMICIAN M. V. ZUBETS – TALENTED SCIENTIST, ORGANIZER,
POLITICIANS AND PUBLIC FIGURES**

M. V. Gladiy

Institute of Animal Breeding and Genetics nd. a. M.V.Zubets NAAS(Chubynske, Ukraine)

The major milestones of the life and career of the doctor of agricultural sciences, professor, academician NAAS M. V. Zubets were highlighted. The basic component of his scientific heritage in particular the development of the theory of breed creation in cattle breeding, methodology of farm animal value estimation and the preservation of their gene pool and others were summarizes. The characteristic of the scientist as a talented organizer and innovator of experimental work in animal husbandry and the teaching-learning process was made. Particular attention was paid to analysis his contribution to the formation of the main scientific institution on breeding and selection of animals in Ukraine – Institute of Animal Breeding and Genetics.

Key words: cattle breeding, breed of farm animals, selection, breeding work, gene pool.

**АКАДЕМИК М. В. ЗУБЕЦЬ – ТАЛАНТЛИВЫЙ УЧЕНЫЙ, ОРГАНИЗАТОР,
ПОЛИТИЧЕСКИЙ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ**

М. В. Гладий

Институт разведения и генетики животных имени М.В.Зубца НААН (Чубинское, Украина)

Освещены основные вехи жизненного и творческого пути доктора сельскохозяйственных наук, профессора, академика НААН М. В. Зубца. Обобщены основополагающие составные его научного наследия, в частности разработки по теории породообразования в скотоводстве, методологии оценки племенной ценности сельскохозяйственных животных и сохранения их генофонда и др. Дана характеристика ученого как талантливого организатора и новатора опытного дела в животноводстве и

учебно-образовательного процесса. Особенное внимание уделялось анализу его вклада в становление главного научного учреждения по проблемам разведения и селекции животных в Украине – Института разведения и генетики животных.

Ключевые слова: скотоводство, порода сельскохозяйственных животных, селекция, племенное дело, генофонд.

М. В. Зубець – відомий учений, талановитий організатор і новатор аграрного виробництва, громадський та політичний діяч. Його творчий доробок становить цілу епоху в розвитку вітчизняної наукової думки та практики розведення і селекції сільськогосподарських тварин. Життєвий шлях ученого – зразок людської гідності, працелюбності, відповідальності, добропорядності, вміння служити на благо науки та людства.

Народився Михайло Васильович 7 квітня 1938 року у колишньому районному центрі Нова Басань, що на мальовничій Чернігівщині, у родині відомого коваля Василя Юхимовича Зубця і ланкової Параски Іллівни. Одержані з дитинства всебічні обдарування стали для майбутнього вченого і державного діяча фундаментом духовної величі на складних життєвих шляхах. Війна забрала батька, і він самостійно торував незвідані шляхи освіти. Після закінчення Київського професійно-технічного училища № 1 в 1956 році розпочав трудову діяльність токарем порційних автоматів при заводі «Більшовик» [4].

Своє становлення як визнаного фахівця у галузі зоотехнії розпочав у 1957 році з навчання в Українській академії сільськогосподарських наук. На формування його наукового світогляду визначальний вплив здійснили викладачі Академії, визнані вчені у галузі тваринництва, професори М. А. Кравченко, М. М. Колесник, К. Б. Свечин та ін. У подальшому він не лише розвинув наукові теорії та ідеї, а й унаслідував найважливіші риси своїх наставників: індивідуальність і оригінальність мислення, самостійність суджень, вимогливість до себе тощо.

Після закінченню Академії у 1962–1963 роках працював старшим зоотехніком Прилуцької держплемстанції, у 1963–1972 роках – зоотехніком-селекціонером і головним зоотехніком держплемзаводу «Тростянець» Ічнянського району Чернігівської області. У цей період розробив оригінальну методику створення жирномолочного стада, в основу якої покладав виведення маточних родин зі стійкою і високою жирномолочністю протягом усіх лактацій [2].

У 1972 році Михайла Васильовича призначено на посаду головного зоотехніка, а в 1973 році – заступника начальника відділу по племінній справі Главку тваринництва Міністерства сільського господарства УРСР. Значною віхою цього періоду була підготовка та захист у 1974 році дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук за темою «Обоснование подбора в заводском стаде крупного рогатого скота». При розробленні її основних теоретичних положень він розвинув наукові ідеї та підходи свого вчителя, відомого вченого-селекціонера М. А. Кравченка. Зокрема, на прикладі племзаводу «Тростянець» обґрунтував необхідність проведення цілеспрямованого добору при розведенні за лініями, на цій основі створив стадо симентальської худоби високої племінної цінності.

У 1983 році М. В. Зубця призначено заступником Міністра сільського господарства УРСР, а в 1984 році – начальником головного управління сільськогосподарської науки, пропаганди, запровадження науково-технічних досягнень і передового досвіду, членом колегії Міністерства сільського господарства УРСР, а в 1986–1990 роках – Держагропрому УРСР [5].

Підсумком цього періоду наукової діяльності вченого був захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук за темою «Методы использования генофонда симментальской породы при чистопородном разведении и скрещивании» (1990), в якій він сформулював нові концептуальні положення її селекційно-генетичного вдосконалення. М. В. Зубцем запропоновано метод багаторазового кільцювання на унікальних тісно інбредних тварин, методи формування заводських ліній на основі

спадковості кращих за генотипом плідників і видатних рекордисток. Теоретично обґрунтовано шляхи і методи раціонального використання генофонду симентальської породи за внутрішньопорідної селекції та схрещування, які забезпечують нарощування виробництва молока і яловичини з урахуванням зональної специфіки ведення галузі. Цього самого року вченого обирають академіком Української академії аграрних наук, а наступного року її віцепрезидентом.

Особливою сторінкою життєвого і наукового шляху вченого є 1991–1996 роки, коли він, очолюючи Інститут розведення і генетики тварин УААН, ствердився не лише як відомий учений, а й як талановитий організатор і новатор аграрної науки та виробництва. Михайло Васильович сприяв оптимізації структури, зміцненню наукового потенціалу, матеріально-технічної та племінної бази установи, розширенню наукової тематики та розгортанню плідної науково-дослідної роботи. Він сприяв обґрунтуванню пріоритетних і перспективних напрямів наукових досліджень у галузі тваринництва, зростанню їхньої результативності. Саме в цей період було активізовано творчі пошуки вчених інституту з кардинального перетворення вітчизняного генофонду порід, отримали більшу спрямованість дослідження з генетики і біотехнології, які склали теоретичну основу для розвитку селекції. Це сприяло остаточному ствердженню цієї установи як головного науково-методичного центру з проблем розведення і генетики сільськогосподарських тварин, набуттю статусу лідера вітчизняної зоотехнічної науки [3].

Покликанням усього життя вченого було тваринництво, племінна справа та селекція. Очолюючи інститут, академік М. В. Зубець висунув принципово нову гіпотезу генезису порід, покладену в основу нової теоретичної концепції селекційного перетворення генофонду порід, базові положення якої реалізовано при виведенні національних високопродуктивних спеціалізованих порід і типів великої рогатої худоби. Основна стратегічна мета при цьому полягала в залученні кращого світового генофонду та практично повному збереженні позитивних якостей місцевих порід на основі складного відтворного схрещування.

Учений став одним з ініціаторів радикального перегляду теорії породотворення, в основу якого покладено сучасне бачення феномену «порода» з позицій системного підходу. Проведений ним аналіз засвідчив, що поняття «порода» виступає як історико-зоотехнічна категорія, а сам теоретичний фундамент вчення ґрунтується на двох методологічних підходах – теоретико-множинному і системному. Системна концепція породи дала змогу дійти оптимальних рішень багатьох організаційно-практичних проблем практичної селекції у тваринництві, створила передумови для більш цілеспрямованої роботи галузі у режимі подальшого вдосконалення племінних і продуктивних характеристик тварин [9].

Академік М. В. Зубець є одним із фундаторів сучасної теорії породотворення, основні засади якої були апробовані при реалізації програм виведення нових спеціалізованих порід і типів молочного та м'ясного напрямів продуктивності. Вони ґрунтувалися на низці оригінальних підходів і методів. Зокрема, це: 1) великомасштабність породотворного процесу, що охопила як племінну, так і товарну частину місцевої худоби; 2) застосування різних схем схрещування з подальшим вибором найбільш оптимальних; 3) орієнтовне визначення частки батьківської та материнської спадковості; 4) використання у селекційному процесі напівкровних тварин, у тому числі й при розведенні «у собі»; 5) закладення заводських ліній на кращих за результатами оцінки чистопородних бугаїв батьківської породи; 6) широке застосування тісного інбридингу; 7) запровадження комплексних підходів, що ґрунтуються на використанні досягнень суміжних наук, першочергово генетики та біотехнології тощо. Завдяки розробленню і впровадженню зазначених нетрадиційних методичних підходів та організаційних заходів генезис нових вітчизняних порід і типів було прискорено на 2–3 покоління [2].

Завдяки зусиллям ученого на тлі занепаду галузей аграрного сектору економіки зоотехнічна наука забезпечила прогрес у визначальній сфері – виведенні та поширенні нових високопродуктивних порід тварин. На основі розробленої новітньої теорії породотворення

вітчизняні вчені у творчій співдружності з селекціонерами-практиками створили нові українські червоно- і чорно-рябу, червону та буру молочні породи. За своїми основними господарськими корисними ознаками вони не поступаються європейським аналогам, а за такими, як плодючість, тривалість господарського використання перевершують їх. М. В. Зубець разом з відомими українськими вченими, професорами Ф. Ф. Ейснером та М. А. Кравченком, а також Міністром сільського господарства УРСР П. Л. Погребняком знаходився біля витоків розбудови в країні галузі м'ясного скотарства. Розробив та реалізував програми виведення української, волинської, поліської та південної м'ясних породи великої рогатої худоби [10].

Впродовж 23 років Михайло Васильович Зубець був членом Президії, 15 років – Президентом Національної академії аграрних наук України, з 2011 року – її почесним Президентом. Значною заслугою вченого є те, що за умов глибокої економічної кризи та політичних калапсів він завжди знаходив аргументи згуртувати учених Академії, спрямовуючи їх потенціал на відродження національної аграрної науки в інтересах держави та суспільства. Вперше на базі створених наукових центрів в системі НААН під його безпосереднім керівництвом розроблено, апробовано і задіяно струнку, ефективну систему впроваджувальної діяльності, що згодом стала методичною основою сучасних інноваційних перетворень в діяльності Академії. За його сприяння до реструктуризації Академії були залучені у свій час Світовий банк і Міжнародний центр з національних систем сільськогосподарських досліджень ISNAR. Учений дотримувався чіткої наукової позиції, що структурна перебудова та розвиток вітчизняного аграрного сектора мають спрямовуватися на створення переважно крупних підприємств АПК на базі інтеграції і кооперації приватних власників [7].

М. В. Зубець значну увагу приділяв оптимізації мережі науково-дослідних установ з урахуванням регіональних особливостей розвитку АПК. При цьому з великою далекоглядністю розставляючи відповідні кадри і зберігаючи розумну пропозицію між досвідом та молодістю. Не менш вагомим є його внесок у зміцнення зв'язків фундаментальної науки з освітою і виробництвом. З цією метою він налагодив співробітництво більш ніж з 50 зарубіжними країнами.

Академік М. В. Зубець завжди по державницьки і, головне, патріотично для галузевої академічної науки представляв її інтереси в урядових і громадських структурах та іноземних галузевих академіях. Визнаючи високий авторитет та наукові здобутки вченого, його обрано іноземним членом РАСГН та НАН Республіки Білорусь. На VI Генеральній Асамблеї Союзу європейських академії прикладних наук у галузі сільського господарства, продовольства та природних ресурсів, що відбулася 27–28 травня 2010 р. в Одесі, його обрано президентом [10].

Михайлу Васильовичу був притаманний неординарний стиль мислення. Він завжди йшов у ногу з сучасністю, а в деяких ідеях та шляхах їх реалізації випереджав час. Як учений, був сповнений оптимізму і віри в майбутнє української науки, її високий потенціал та інтеграцію у міжнародний науковий простір, а як парламентар – бачив чільне місце України серед розвинених країн світу.

Науковий доробок М. В. Зубця вражає своєю багатогранністю, конструктивністю та оригінальністю ідей і підходів, є потужним базисом для подальших наукових пошуків у тваринництві. Результати його наукових досліджень знайшли відображення більше ніж у 700 опублікованих ним наукових працях, у тому числі 139 монографіях, підручниках, книгах, брошурах і програмах з питань селекції та генетики тварин. Серед них слід першочергово відмітити такі: «Перевод селського хазяйства на передове рубежи научно-технического прогресса» (1986), «Підвищення м'ясної продуктивності великої рогатої худоби» (1988), «Преобразование генофонда пород» (1990), «М'ясне скотарство» (1991), «Довідник по м'ясному скотарству» (1994), «Довідник зооінженерних термінів» (1995), «Племінна робота» (1995), «Генетика, селекція и биотехнология в скотоводстве» (1997), «Племінні ресурси України» (1998), «Напрями економічного зростання агропромислового комплексу України» (1999), «Вибрані твори» (2003) та ін. [6].

Більшість з наукових розробок академіка М. В. Зубця не втратила свого значення на сучасному етапі розвитку тваринництва. Такі її складники, як теорію породи та породотворення; концептуальні підходи до оцінки племінної цінності й раціонального використання сільськогосподарських тварин; методичні основи управління генеалогією породи; методи і форми збереження вітчизняного генофонду тварин використовують як теоретичну та методологічну основу при розробленні подальшої стратегії розведення у вітчизняному скотарстві.

Однією із найбільших заслуг М. В. Зубця є заснування власної наукової школи, де на принципах творчої співдружності вчених та спадкоємності поколінь знайшли ствердження і розвиток його кращі наукові традиції, ідеї та підходи. Зокрема, його учнями і послідовниками зроблено значний внесок у обґрунтування теоретичних, методологічних і практичних аспектів процесу породотворення в молочному та м'ясному скотарстві; реалізацію методик виведення спеціалізованих порід великої рогатої худоби молочного та м'ясного напрямів продуктивності; організацію комплексу досліджень з проблем генетики, селекції і біотехнології у тваринництві; обґрунтування сучасної методології оцінки генотипу та прогнозування продуктивності сільськогосподарських тварин; розробку ефективних методів та форм збереження генофонду сільськогосподарських тварин. М. В. Зубцем підготовлено 11 докторів та 18 кандидатів сільськогосподарських наук. Серед його учнів відомі вчені, доктори сільськогосподарських наук: І. П. Петренко, О. М. Жукорський, С. А. Володін, І. В. Гузев, Ю. П. Полупан, В. П. Бородай, К. В. Копилов, К. В. Копилова, В. А. Вергунов та ін. [8].

Михайло Васильович надавав першочергове значення становленню і розвитку системи вищої галузевої освіти. Талановитий педагог розпочав свою освітянську діяльність на кафедрі розведення та генетики тварин імені М. А. Кравченка Національного університету біоресурсів і природокористування України. На прикладі своєї професійної діяльності демонстрував як потрібно організовувати викладання профільних дисциплін, сприяти підвищенню якості підготовки спеціалістів тваринництва. Був невтомним пропагандистом усього нового, прогресивного на царині зоотехнічної науки. Зарекомендував себе як талановитий лектор, методист, що вміло організовував навчальний процес, ґрунтуючись на фундаментальних знаннях теорії науки та практики. У 1995 році йому присвоєно вчене звання професора зі спеціальності «розведення і генетика тварин».

Вшановуємо пам'ять М. В. Зубця як талановитого громадського та політичного діяча. В останні роки життя він активно займався законотворчою роботою, був народним депутатом України IV, V та VI скликань, головою підкомітету з питань науки Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. Серед поданого ним 21 законопроекту з питань аграрної політики та сільськогосподарського виробництва, частина прийнята Верховною Радою України, решта – на доопрацюванні в різних парламентських Комітетах. Особливо вдячні народному депутату науковці галузевих академій за сприяння у прийнятті Закону України про внесення змін до Закону України «Про особливості правового режиму майнового комплексу Національної академії наук України» та Постанов Верховної Ради України «Про встановлення іменних стипендій Верховної Ради України для найбільш талановитих молодих учених» та «Про Премію Верховної Ради України найкращим молодим ученим у галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок».

У 1997 році його обрано членом Комітету з присудження Державних премій України в галузі науки і техніки, а також членом Державної комісії з проведення в Україні адміністративної реформи; у 1997–1999 роках – член Комісії з питань аграрної та земельної реформи при Президенті України. З листопада 1998 року – член президії ВАК України, а з грудня 1998 року – член президії НАН України. Протягом 1998–2000 років – позаштатний радник Президента України. У 1999–2001 роках – член Комісії з питань аграрної політики при Президенті України. У 1999–2000 роках – член Ради з питань інтелектуальної власності й трансферу технологій. З березня 2000 року – член Ради з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України. Із травня 2003 року М. В. Зубець був членом

Національної ради зі сталого розвитку України, а з червня 2003 року – членом урядового комітету з реформування аграрного сектору [4].

Академік М. В. Зубець зробив істотний внесок у розвиток комплексних наукових досліджень з національної аграрної біографістики та бібліографії, репрезентації і популяризації історії сільськогосподарської дослідної справи. Він був засновником ряду історико-біографічних серій, редактором низки галузевих енциклопедичних, довідкових та біобібліографічних видань, популярних науково-тематичних часописів, автором численних узагальнюючих праць. Однією із найбільших заслуг ученого була активна участь в інтенсивному розгортанні енциклопедичної справи в Україні. Він також був одним із фундаторів аграрної біографістики, що сприяло популяризації наукових досягнень у галузях культури, науки, суспільного життя через призму діяльності найбільш відомих особистостей. За часів державності України першим кроком на цьому шляху стало започаткування у 1997 році разом з академіком В. П. Буркатом на базі Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН історико-біографічної серії «Українські вчені-аграрії ХХ століття», у межах якої вдалося зібрати розпорошений матеріал щодо життя та діяльності відомих учених у цій галузі. За відносно короткий термін було видано 9 книг цієї серії, у яких висвітлено життєвий шлях, наукову та громадську діяльність 1270 українських учених-аграріїв.

М. В. Зубець був автором і науковим редактором багатьох видань з історії аграрної науки України, таких як «Сільське господарство України – від минулого до сьогодення» (4 томи), «Академік М. І. Вавилов і розвиток аграрної науки в Україні», бібліографічних серій «Академіки НААН України», «Члени-кореспонденти НААН України». З 1997 року Михайло Васильович був головним редактором науково-теоретичного журналу «Вісник аграрної науки».

Академік Зубець також відомий як методолог науки та наукознавець. Він завжди наголошував, що розвиток науки перебуває у безпосередньому зв'язку зі станом її методологічного апарату, без удосконалення якого кожна галузь знання приречена на застій. Він є автором та співавтором біля 40 оригінальних методик, методичних рекомендацій, методів і способів, більшість із яких захищені авторськими свідоцтвами, патентами та винаходами, широко впроваджувалися у виробництво.

За значний внесок у розвиток вітчизняної аграрної науки, активну громадську, політичну і законотворчу діяльність, Михайло Васильович Зубець був відзначений численними урядовими нагородами, серед яких I-а премія НААН «За видатні досягнення в аграрній науці» (1995, 2001), премія ім. В. Юр'єва Національної академії наук України (1996), Державна премія України в галузі науки і техніки (1993, 1999). Він удостоєний звання Героя України (2009) і нагороджений двома орденами «Знак Пошани» (1971, 1976), орденами князя Ярослава Мудрого V і IV ступенів (1998, 2007), орденом Святого Володимира (2003), золотою медаллю ім. Ушинського Академії педагогічних наук України (2006), 3 медалями (1970, 1982, 1983) [6].

Таким чином, життя і діяльність ученого були взірцем служіння аграрній науці та українському народу. Слід відмітити, що поставлену перед собою мету, академік М. В. Зубець виконав сповна. Наразі колектив Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН продовжує започатковані академіком наукові пошуки з удосконалення вітчизняного генофонду сільськогосподарських тварин у контексті сучасних перетворень, коли надається загальнодержавного значення зростанню конкурентоспроможності та рентабельності галузі тваринництва, імпортозаміщенню тваринницької продукції, вирішенню проблеми безпеки харчування.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Академіку М. В. Зубцю – 60 // Тваринництво України. – 1998. – № 4. – С. 8.
2. Буркат, В. П. Історичні аспекти розвитку теорії селекції у скотарстві України: монографія / В. П. Буркат, І. С. Бородай. – К. : Аграрна наука, 2006. – 584 с.
3. Буркат, В. П. Нариси з історії інституту: монографія / В. П. Буркат, І. С. Бородай. – К. : Аграрна наука, 2008. – 556 с.

4. Веретьохін, А. Вірний син аграрної науки / А. Веретьохін, М. Свояченко // Зубець Михайло Васильович : бібліографічний покажчик наукових праць за 1966–2012 роки. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2014. – С. 23–64.
5. Єфіменко, М. Я. Зубець Михайло Васильович / М. Я. Єфіменко // Вчені-селекціонери у тваринництві / УААН; наук. ред.: М. В. Зубець, В. П. Буркат. – К. : Аграрна наука, 1997. – С. 59–62. – («Українські вчені-аграрії ХХ ст.»; кн. 1)
6. Зубець Михайло Васильович: біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1966–2012 роки / НААН, ННСГБ, ІРГТ; уклад. В. А. Вергунов, М. М. Зубець, Т. Ф. Дерлеменко, О. П. Анікіна, І. С. Бородай, Л. А. Кириченко; наук. ред. В. А. Вергунов. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2014. – 372 с. – (Біобібліогр. сер. «Академіки Нац. акад. аграр. наук України» / НААН, ННСГБ).
7. Зубець Михайло Васильович // Українська академія аграрних наук: персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, іноземні почесні члени УААН) 1990–2004 рр.: біогр. довідник / УААН, ДНСГБ; наук. ред. В.А.Вергунов. – К.: Аграрна наука, 2005. – С. 86–89.
8. Інститут розведення і генетики тварин / УААН. ІРГТ; уклад.: М. Я. Єфіменко, І. В. Гузев, Л. О. Бегма [та ін.] ; відпов. за вип. Ю. В. Мільченко, Є. М. Рясенко, І. С. Бородай. – Чубинське, 2004. – 83 с.
9. Полупан, Ю. П. Академік Михайло Васильович Зубець (спогади про Вчителя) / Ю. П. Полупан // Зубець Михайло Васильович : бібліографічний покажчик наукових праць за 1966–2012 роки. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2014. – С. 68–75.
10. Свояченко, М. І. Вірний син аграрної науки / М. І. Свояченко // Агропрофі. – 2014. – 17 січня (№1-2). – С. 9.

REFERENCES

1. 1998. Akademiku M.V. Zubtsyu – 60 – Academician M. V. Zubets. *Tvarynnytstvo Ukrayiny – Animal Husbandry of Ukraine*. 4: 8 (in Ukrainian).
2. Burkat, V. P., and I. S. Boroday. 2006. *Istorychni aspekty rozvytku teorii selektsiyi u skotarstvi Ukrayiny – Historical aspects of the development of the theory of selection in cattle breeding in Ukraine: monohrafiya*. Kyiv, Ahrarna nauka, 584 (in Ukrainian).
3. Burkat, V. P., and I. S. Boroday. 2008. *Narysy z istoriyi instytutu – Essays on the History of the Institute: monohrafiya*. Kyiv, Ahrarna nauka, 556 (in Ukrainian).
4. Veret'okhin, A., and M. Svoyachenko. 2014. Virnyy syn ahrarnoyi nauky – Faithful son of Agricultural Science. *Zubets' Mykhaylo Vasyl'ovych. – Zubets Myhajlo Vasyljovych: bibliografichnyy pokazhchik naukovykh prats' za 1966–2012 roky*. Kyiv, NNTs «IAE», 23–64 (in Ukrainian).
5. Yefimenko, M. Ya. 1997. *Zubets' Mykhaylo Vasyl'ovych. – Zubets Myhajlo Vasyljovych. Vcheni-selektsionekry u tvarynnytstvi – Scientists-breeders in Animal Husbandry*. UAAN; nauk. red.: M.V.Zubets', V.P.Burkat. Kyiv, Ahrarna nauka, 59–62. – («Ukrayins'ki vcheni-ahrariyi XX st.»; kn. 1) (in Ukrainian).
6. 2014. *Zubets' Mykhaylo Vasyl'ovych – Zubets Myhajlo Vasyljovych: biobibliohr. pokazhch. nauk. pr. za 1966–2012 roky*. NAAN, NNS·HB, IRHT; uklad. V. A. Verhunov, M. M. Zubets', T. F. Derlemenko, O. P. Anikina, I. S. Boroday, L. A. Kyrychenko; nauk. red. V. A. Verhunov. 3-tye vyd., pererob. i dop. Kyiv. NNTs «IAE». 372. – (Biobibliohr. ser. «Akademiky Nats. akad. ahrar. nauk Ukrayiny» NAAN, NNS·HB) (in Ukrainian).
7. 2005. *Zubets' Mykhaylo Vasyl'ovych – Zubets Myhajlo Vasyljovych. Ukrayins'ka akademiya aharrnykh nauk: personal'nyy sklad (akademiky, chleny-korespondenty, inozemni pocheshni chleny UAAN) 1990–2004 rr. – Ukrainian Academy of Agrarian Sciences: personal composition (academicians, corresponding members and foreign members UAAN: biohr. Dovidnyk*. UAAN, DNSHB; nauk. red. V. A. Verhunov. Kyiv, Ahrarna nauka, 86–89 (in Ukrainian).
8. Yefimenko, M. Ya., I. V. Huzyev, L. O. Behma [ta in.] ; vidpov. za vyp. Yu. V. Mil'chenko, Ye. M. Ryasenko, I. S. Boroday. 2004. *Instytut rozvedennya i henetyky tvaryn – Institute of Animal Breeding and Genetics*. UAAN. IRHT, Chubyns'ke, 83 (in Ukrainian).

9. Polupan, Yu. P. Akademik Mykhaylo Vasylovych Zubets' (spohady pro Vchytelya) – Academician Mykhajlo Vasylyovych Zubets (memories about the Teacher). *Zubets' Mykhaylo Vasylovych – Zubets Mykhajlo Vasylyovych: bibliografichnyy pokazhchyk naukovykh prats' za 1966–2012 roky*. Kyiv, NNTs IAE. 68–75 (in Ukrainian).

10. Svoyachenko, M. I. 2014. Virnyy syn ahrarnoyi nauky – Faithful son of Agricultural Science. *Ahroprofi – Agroprofi*. 17 sichnya. 1–2: 9 (in Ukrainian).

УДК 636.082.2:001

НАУКОВА ШКОЛА АКАДЕМІКА М. В. ЗУБЦЯ: ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗДОБУТКИ

І. С. БОРОДАЙ

*Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)
irinaboroday@online.ua*

Висвітлено основні напрями діяльності наукової школи, заснованої доктором сільськогосподарських наук, професором, академіком НААН М. В. Зубцем. Узагальнено внесок у розроблення концепції породотворення у скотарстві, реалізацію методик виведення спеціалізованих порід великої рогатої худоби молочного та м'ясного напрямів продуктивності, організацію комплексу досліджень з генетики, селекції і біотехнології у тваринництві, обґрунтування сучасної методології оцінки генотипу та прогнозування продуктивності сільськогосподарських тварин, опрацювання ефективних методів і форм збереження генофонду вітчизняних порід тощо.

Ключові слова: скотарство, селекція, племінна справа, порода сільськогосподарських тварин, теорія породотворення

SCIENTIFIC SCHOOL OF ACADEMICIAN M. V. ZUBETS: PROGRAM OF ACTIVITIES AND ACHIEVEMENTS

I. S. Boroday

*Institute of Animal Breeding and Genetics nd. a. M.V.Zubets NAAS (Chubynske, Ukraine)
irinaboroday@online.ua*

The basic directional of activities of the scientific school based by doctor of agricultural sciences, professor, academician NAAS M. V. Zubets were highlighted. Contribution to the development of the concept of breed forming in cattle breeding and implementation techniques of creation of specialized breeds of cattle for dairy and beef cattle productivity, organization of complex research in genetics, breeding and biotechnology in animal husbandry, founding of modern methodology for assessing genotype and predicting of farm animal productivity, development of effective methods and forms of preservation of the gene pool of domestic breeds and other issues was generalized.

Key words: cattle breeding, selection, breeding work, breed of farm animals, the theory of breed creation

НАУЧНАЯ ШКОЛА АКАДЕМИКА М. В. ЗУБЦА: ПРОГРАММА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ДОСТИЖЕНИЯ

И. С. Бородай